811.163.3:325.4-053.2(495.6=163.3)
прегледен труд

МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК, АЗБУКА И УЧЕБНИЦИ ВО УЧИЛИШТАТА (ВО ДЕТСКИТЕ ДОМОВИ) ЗА ДЕЦАТА ЕВАКУИРАНИ ОД ГРЦИЈА ВО ИСТОЧНОЕВРОПСКИТЕ ЗЕМЈИ

д-р Катерина Мирчевска

Универзитет „ Св. Кирил и Методиј", Скопје
Институт за национална историја

клучни зборови: Резолуција на ИБ, евакуација на децата, НР Македонија, Југославија, Грција, источноевропски држави, ЕВОП, македонски литературен јазик, азбука, граматика, наставно-образовен процес, училишта, учебници, македонска политичка емиграција
key words: Cominform Resolution, evacuation of children, People's Republic of Macedonia, Yugoslavia, Greece, Eastern European countries, EVOP, Macedonian literary language, alphabet, grammar, teaching and educational process, schools, textbooks, macedonian political emigration

Трката за зачувување и проширување на политичката доминација на големите сили СССР и САД, по Втората светска војна, со која отпочнала ерата на Студена војна, ќе ја втурне Југославија во центарот на новата блоковска европска политичка констелација. Нејзината географска местоположба, над која се извишувала т.н. железна завеса - фигуративната граница меѓу демократска и социјалистичка Европа и непослушноста на југословенскиот лидер Јосип Броз Тито кон неприкосновеноста на социјалистичкиот авторитет на големиот Сталин, биле директна причина за донесување на Резолуцијата на Информбирото (ИБ),[1] која до темел ги разнишала односите меѓу оваа и останатите источноевропски социјалистички држави.

Во новонастаната состојба на целосна политичко-економска и стопанска изолација од довчерашните партнери, Југославија била принудена да го сврти својот поглед кон западноевропските држави и САД, како единствен излез за одржувањето и зголемување на економијата на земјата, односно како неопходен услов за нејзиниот опстанок. Од друга страна, за западниот табор, соработката со Југославија била од големо значење во борбата против советското влијание на овие простори (Чепреганов, Пановска, 2005: 277-278).

[1] Со Резолуција на Информационото биро на комунистичките партии за состојбата на Комунистичката партија на Југославија, донесена на 23 јуни 1948 година, во Букурешт, КПЈ била осудена за неправилна линија во внатрешната и во надворешната политика, која отстапува од марксизмот-ленинизмот и е насочена против Советскиот Сојуз.

Надворешно-политичката и економска преориентација на социјалистичка Југославија била обусловена со воспоставување дипломатски и економски врски со соседна кралска Грција, во која сè уште беснеела граѓанската војна. Притоа, првиот чекор го направила Југославија, која ја прекратила воената и заднинската помош што ѝ ја давала на Демократската армија на Грција (ДАГ) и во јули 1949 година, ја затворила југословенско-грчката граница (Чепреганов, Пановска, 2005: 282).

Ваквите отстапки на Југославија кои имале влијание и врз заокружување на неминовниот пораз на ДАГ или врз комунистичкото крило во граѓанската војна во Грција, наспроти крајно незавидната положба во рамките на социјалистичкиот табор, официјално потврдена со Резолуцијата на ИБ, директно ќе се рефлектира и врз нејзините односи со источноевропските социјалистички држави и СССР. Ова, меѓудругото, се однесува и на решавањето на заедничките прашања поврзани со една од последиците на граѓанската војна во Грција или на одредени потесни прашања поврзани со животот на големиот број македонски бегалци[2] кои, заедно со раководниот и борбениот кадар на ДАГ, ја напуштиле територијата на егејскиот дел на Македонија во Грција и преку Албанија, заминале во источноевропските држави.

Во вкупните статистики за бројот на бегалците од Грција, значителен дел отпаѓа на децата, организирано евакуирани од Привремената демократска влада на Грција (ПДВГ) како раководен орган на комунистичкото крило во војната, сместени во детски домови во тие земји. Станува збор за околу 28 000 грчки и македонски деца,[3] кои со евакуацијата, реализирана во текот на 1948 година, требало привремено да бидат заштитени од воените дејства и по средувањето на ситуацијата во Грција да бидат вратени на нивните семејства. Но, крајниот исход на војната и повлекувањето на голем дел од населението од Грција, ја оневозможиле последната фаза на евакуацијата, така што засегнатите деца ја споделиле судбината на возрасните и, во наредните години, продолжиле да живеат далеку од своите родни огништа.

Нивниот живот се одвивал под директна заштита на владите и на организациите на Црвениот крст, во посебно уредени детски домови во Романија, Унгарија, Бугарија, Полска, Чехословачка и Источна Германија, за чие административно и материјално функционирање се грижела земјата-домаќин. За разлика од овие аспекти, просветно-образовниот процес, како посебен сегмент на нивното функционирање, бил во надлежност на организацијата Грчки комитет „Помош за децата“ (Елиники Епитропи „Воитија сто педи“) (ЕВОП). Станува збор за посебна организација, формирана од страна на ПДВГ, уште во мај 1948 година, во Будимпешта, чија основна задача се состоела во усогласување и насочување на бројните активности околу префрлувањето и сместувањето на децата во повеќе држави истовремено, организација на животот во домовите, содржините на воспитно-образовниот процес (Буцкова, 1998: 58-59).

Активноста на оваа организација се одвивала преку Централен секретаријат, односно преку централен орган и т.н. земски секретаријати или по-

[2] Во времето на Граѓанската војна од вкупно 90 000 лица кои биле принудени да ја напуштат земјата, околу 50 000 биле Македонци (Кирјазовски, 1985: 384, 390).

[3] Постојат различни податоци за бројот на евакуираните деца, кој се движи од 25 000 до 28 000 деца (Кирјазовски, 1989, 37; Baerentzen, 1987: 154).

себни, потесни органи, формирани во секоја од инволвираните земји, со задача да остваруваат соработка со земјата домаќин околу сите прашања поврзани со децата. Нивната работа била канализирана и под целосна контрола на Централниот секретаријат на ЕВОП, кој пак, сите информации што ги добивал од земските секретаријати, во вид на месечни извештаи на секои три месеци ги доставувал до ПДВГ (Кирјазовски, 1989: 64-65).

Во Централниот орган на ЕВОП, меѓу другите членови, бил делегиран и македонскиот учител Андон Сикавица, како одговорен за македонските деца, сместени во источноевропските земји. Освен тоа, и во тричлениот состав на земските секретаријати, во секоја од земјите и во сите детски домови, се наоѓал и по еден Македонец, во чиј делокруг се наоѓало следење на просветно-образовниот процес реализиран во детските домови (Буцкова, 2009: 213).

Македонските претставници во централниот и во земските органи во другите земји, го сочинувале т.н. Македонски оддел на ЕВОП – кој водел грижа за сите прашања и проблеми поврзани со македонските деца. Неговата активност се одвивала преку обемната преписка на Андон Сикавица со останатите членови на Македонскиот оддел, но и низ неговите бројни посети на детските домови во кои биле сместени македонските деца (Буцкова, 1998: 100).

Вака воспоставената организациона мрежа требало да овозможи строга контрола, односно да оневозможи какво било застранување на работата на земските, од теркот на Централниот секретаријат на ЕВОП околу решавањето на бројните прашања поврзани со сместувањето и со животот на евакуираните деца. Ова особено се однесува на прашањата поврзани со воспитно-образовниот процес, на што укажува и грчко-македонскиот состав на земските секретаријати, кој оставал простор за едно идеолошко-политичко влијание, овозможено низ изборот на содржините на воспитанието и образованието, кое, во услови на веќе присутна информбировска атмосфера, особено ќе се манифестира во наставата по македонски јазик, односно во употребата на 'новата верзија' на македонскиот јазик.

Освен тоа, двојната управа на детските домови, каде што едниот од управниците бил од редот на емиграцијата од Грција и мешаниот грчко-македонски состав на т.н. комитети за просвета, формирани во сите домови, а одговорни за воспитно-образовниот процес, значително придонесувале за директно спроведување на ваквото влијание до училишните клупи (Буцкова, 1998: 55-56).

Воспитно-образовниот процес претставувал мошне важен аспект во комплексноста на прашањето за згрижување на македонските деца во целина. „Прашањето за отворање и работа на македонското училиште", според учителот А. Сикавица, „не е сегашно. Тоа е основното право на еден народ, каков што е македонскиот ...задушуван, уништуван и откорнуван од сите плутократски влади на Грција, забранувајќи му и да зборува на својот јазик... Македонскиот народ го имаше и го има апсолутното право да ги види своите деца како се образуваат на својот јазик, право платено со жртви и крвопролевање во заедничките борби со грчкиот народ..." (ДАРМ, ф. 1.197, к. 1, а.е. 78).

Затоа, заедно со евакуираните деца, од егејскиот дел на Македонија заминале и македонските учители кои минале низ двата курса за народни учители, одржани во организација на Народноослободителниот фронт (НОФ),

првиот во ноември 1947, а вториот во јануари 1948 година.[4] Придонесот на овие учители во самите почетоци на одржувањето на наставата на македонски јазик е неоспорен иако нивниот број и недоволната стручна подготовка, стекната набрзина и во услови на војна, не биле ни оддалеку доволни да одговорат на потребите на голем број деца на училишна возраст, сместени во голем број детски домови и во повеќе држави истовремено, ниту на барањата на образовниот систем што бил во примена во источноевропските земји. Сепак, според А. Сикавица, тие се „златна резерва што може и ќе придонесе многу за народот, за борбата, за демократското движење ... Но, тоа бара уште помош. Многу сме малку. Нашите луѓе се почетници, потребите и тешкотиите големи..." (Кирјазовски, 1982: 480).

И покрај ваквата состојба со наставниот кадар, освен изучување и настава на јазикот на земјата домаќин, наставата на мајчин, македонски јазик (за грчките деца на грчки јазик) била воведена веќе во учебната 1948-1949 година. Активноста на Македонскиот оддел на ЕВОП, под чија надлежност се наоѓал воспитно-образовниот процес, се одвивала согласно упатствата и насоките на Централниот секретаријат, донесени во почетокот на 1949 година (Буцкова, 2009: 213) кои, преку циркуларно писмо за задачите и правата на одделот, во септември истата година, биле испратени до членовите на одделот во сите инволвирани земји (Кирјазовски, 1989: 64-65).

Насоките, односно одредбите се однесувале на прашањата за преведување на документацијата на македонски јазик, поставување македонски наставен и друг персонал во детските домови, составување месечни наставни програми, издавање наставен материјал со македонски теми, односно преведување на туѓи материјали на македонски јазик, грижа за радио-емисиите на македонски јазик, водење грижа за усовршување на македонскиот наставен кадар и сл. (Кирјазовски, 1989: 65-66). Притоа, содржините на просветата и на наставата, требало да го зајакнат националното и патриотското чувство, да ја развијат националната култура, но во духот на братството и на единството меѓу грчките и македонските деца. Наставата на мајчин јазик по сите предмети, на грчки за грчките и на македонски за македонските деца, се предвидувало да се изведува во прво одделение, додека во погорните одделенија требало да се продолжи во изучувањето на мајчиниот јазик и на предметите историја, географија и музичко образование. Останатите предмети се одржувале на јазикот на земја домаќин (Буцкова, 2009: 213-214).

Спроведувањето на наставата на македонски јазик било поврзано и со обемни подготовки околу подготвувањето и издавањето на учебници, училишни помагала и изнаоѓање на наставен кадар. Комисијата за просвета,[5] како посебно тело на ЕВОП, ги издала првите учебници напишани на кодифицираниот македонски јазик и граматика применувани во Народна Република Ма-

[4] Првиот курс – Курс за македонски учители *Гоце Делчев* го посетувале 97 ученици, Македонци, со завршени најмалку шест години основно образование. Тие слушале предавања од областа на македонскиот јазик – пишување, читање, прадавања за историјата на македонскиот и на грчкиот народ, сметање и пеење. Вториот курс, кој бил посетуван од 160 посетители, се одржувал по иста програма, но за разлика од првиот, на овој курс се подготвувале и учители Грци (120 Македонски и 40 грчки учители) (Кирјазовски, 1987: 204-205).

[5] Оваа Комисија постоела од 1948 до 1950 година, со седиште во Букурешт. Нејзини членови биле Ристо Поптрајанов, претседател и Атанас Малинов, Фоти Илков, Павле Калков и Петре Галабов, членови (Буцкова, 2009: 215 Мак.ку.л).

кедонија (НРМ) - *Буквар* и *Читанка*, повеќе граматики на македонскиот јазик и сметанки, наменети за различните степени на образованието, неколку броеви од детското списание „Македонче“ и други изданија, испечатени во Романија, а дистрибуирани во останатите источноевропски земји (ДАРМ, ф. 1.997, к. 1, а.е. 51). Овие учебници биле изработени по урнек на прирачниците применувани во НРМ, со одредени промени прилагодени на потребите на македонската емиграција во источноевропските земји (Буцкова, 2009: 215). Освен тоа, Комисијата подготвила и еден прирачник наменет за македонските учители, а организирала и повеќе учителски курсеви (Буцкова, 1998: 104) заради надминување на проблемот со недостиг од едуциран наставен кадар, односно за доквалификација на постоечкиот. Во периодот од втората половина на 1948 до средината на 50 – тите години, биле одржани повеќе учителски курсеви во Романија, Чехословачка, Унгарија, Полска.

Престанувањето на работата на оваа Комисија во 1950 година, се совпаѓа со отстранувањето на официјалниот македонски јазик и граматика од учебниците, со што, впрочем, и се реализирала една од одлуките на VI-от Пленум на КПГ, одржан во октомври 1949 година, во Албанија. Врз основа на оваа одлука, уште кон крајот на истата година, Комунистичката партија на Грција (КПГ) забранила внесување на каков било печат и друг вид литература од НРМ, односно од Југославија во источноевропските земји (Кирјазовски, 1989: 218-219). Ваквото решение, било поврзано со новиот антијугословенски курс на КПГ, заземен со тивкото прифаќање на Резолуцијата на ИБ, имплементирана во нејзиниот став кон македонското прашање,[6] во чии рамки било засегнато и прашањето за примена на македонскиот јазик во наставниот процес во земјите од источниот блок. Имено, официјалниот македонски јазик, граматика и правопис, применувани во НРМ, се сметало дека се под ‘југословенско’ односно ‘српско’ влијание и заради тоа требало да се отстранат од употреба и да се заменат со ‘нова верзија’, ослободена од влијанието на српскохрватскиот јазик (Буцкова, 1998: 117).

За подготвувањето на ‘новата верзија’ на македонскиот јазик било задолжено посебно тело за изготвување на новите македонски учебници - Македонскиот оддел при издавачката куќа „Неа Елада“ во Букурешт, формиран во

[6] Во низата документи на КПГ, усвоени на седниците, конференциите и на VI-от Пленум на Партијата, одржани во периодот од 31 август, односно следниот ден по поразот на ДАГ и преминувањето на нејзините борци, раководен кадар и голем број цивилно население на територијата на Албанија, до средината на октомври 1949 година, исто така во Албанија, како главен виновник за поразот на ДАГ било наведено предавството на Југославија која, во пролетта истата година, ја прекинала воената и материјалната помош на ДАГ и ја затворила југословенско-грчката граница, со што го оневозможила користењето на нејзината територија како база односно заднина на борците на ДАГ. Во тие рамки било потенцирано и предавството на македонската организација НОФ, во егејскиот дел на Македонија, оквалификувана како агентура или продолжена рака на Југославија, по што следело подигнување на обвинителен акт против нејзините раководни кадри и промена на ставот на Партијата по македонското прашање, односно напуштање на ставот за самоопределување и враќање на ставот за полна рамноправност на македонското малцинство во рамките на грчката држава. Освен тоа, врз одлука на КПГ, донесена на нејзиниот III Конгрес, во јануари 1950 година, македонските организации НОФ, НОМС и АФЖ (кои постоеле во состав на НОФ) биле расформирани (Кирјазовски, 1987: 227-228). Во наредните години, под обвинение за дејствување против КПГ и како Титови агенти, од специјалната служба за безбедност на Партијата, формирана во 1951 година, биле обвинети и осудени на затвор голем број македонски политички емигранти во источноевропските земји (Кирјазовски, 1989: 237).

1950 година. Оваа издавачка куќа била раководена од Комитетот за агитација и пропаганда при Централниот комитет на КПГ (Буцкова, 2009: 216, 239).

Новите македонски учебници требало да бидат напишани со македонска азбука во која 'српските' би се замениле со букви карактеристични за другите словенски азбуки, со воведување на нови зборови, позајмени од другите словенски јазици, а новите учебници и наставни материјали да бидат подготвени по примерот на грчките или да претставуваат нивен превод (Буцкова, 1998: 106, 117). Новиот македонски литературен јазик требало да биде втемелен врз костурско-леринскиот дијалект, како прифатлив и разбирлив за децата, што претставувало и единствен модул за зачувување на македонските традиционални јазични движења и за избегнување на неговото претворање во српско наречје, односно на негово србизирање (Киселиновски, 2007: 128).

Јазичните промени биле заокружени со изменета македонска азбука составена од 30 букви (Киселиновски, 2007: 128), со новата „Граматика по македонски език" на Атанас Пејков, издадена во 1952 година (по урнек на бугарската и на руската граматика) и нова верзија на учебникот „Буквар и прва читанка" (Буцкова, 1998: 106), како и со отстранување од наставниот процес на учителите што се спротивставиле на промените и на учителите испратени од НРМ, па дури и нивно интернирање или изолирање (Кирјазовски, 1989: 220). Ваквите движења во однос на употребата на македонскиот јазик, се одвивале преку активноста на македонската организација „Илинден", формирана во 1952 година, на иницијатива на КПГ, меѓу чии основни цели и задачи, покрај борбата против националното угнетување на македонскиот народ, односно нивно признавање како национално малцинство со сите национални права, била и „борбата за елиминирање на влијанието на Титова Југославија врз Македонците и врз македонското ослободително движење во Егејска Македонија" (Кирјазовски, 1987: 236).

Во македонската азбука, користена по 1950 година, биле исфрлени од употреба 'српските' букви - ј, ѓ, љ, њ, џ, и заменети со типичните словенски букви й, ю, я, ъ, щ. Освен тоа, сериозно се работело и на создавање на еден речник на 'новиот' македонски литературен јазик (Киселиновски, 2007, 128), со голем број нови зборови од другите словенски јазици, првенствено од рускиот и од бугарскиот, тешко разбирливи и за учителите и за децата (Буцкова, 2009: 225).

Во наредните неколку години, колку што впрочем и ќе биде користена, 'новата' верзија на македонскиот литературен јазик ќе биде применувана во наставниот процес и воопшто, во вкупната културна активност на македонската емиграција, преку новопубликуваните (околу 40 изданија) учебници, граматика, весници, списанија и останатата литература на македонски јазик, како и во радиоемисиите на македонски јазик, емитувани на радиостаниците „Слободна Грција" и „Прага" (Киселиновски, 2007: 128).

Ваквите промени предизвикале цела низа негодувања и реакции во рамките на македонската политичка емиграција во источноевропските земји, во учителските и во студентските кругови. Првичните форми на пасивен, за кусо време преминале во активен отпор, кој особено се манифестирал во македонските младински студентски кругови во Полска. Реакциите во македонските емигрантски кругови особено ќе дојдат до израз по смртта на Сталин и по отпочнувањето на процесот на нормализација на односите меѓу Југославија и останатите земји на социјалистичкиот блок, односно по одржувањето на

VI - тиот Пленум на КПГ, во март 1956 година. На овој Пленум била осудена политиката на генералниот секретар на Партијата, Никос Захаријадис, во однос на македонското национално прашање, манифестирана преку реализирање на неговиот предлог за расформирање на организацијата НОФ-АФЖ-НОМС и формирање на организацијата „Илинден“, чии документи биле „...напоени со антијугословенски дух, тие се во духот на „антититовската кампања“ ... Поради тие причини, организацијата „Илинден“ не помогна за единството меѓу грчкиот и словеномакедонскиот народ ..., па следствено на тоа, го оддалечува делото со кое словеномакедонскиот народ ќе добие национална рамноправност...“ (Кирјазовски, 1982, 526). Неколку месеци подоцна, раководството на „Илинден“ донело одлука за расформирање на организацијата, за повлекување на изданијата напишани на „новата верзија“ на македонскиот јазик, за примена на официјалниот македонски литературен јазик во употреба во НРМ, за воспоставување врски и соработка со НРМ (Кирјазовски, 1989: 205, 209).

Веќе во средината на 1956 година, и „македонските учители, кои досега беа отстранети од влијанијата да ги воспитуваат македонските деца“, ги известиле службениците на полското Министерство за просвета, дека јазикот на кој се изведува наставата на македонски јазик е вештачки односно дека во Полска, како и во другите инволвирани земји, „нема македонски училишта ниту писменост на македонски јазик. Литературен јазик на Македонците е јазикот на Република Македонија во Југославија“, каде има македонски училишта, учебници и македонска литература. (Наковски, 2008: 143)

Во ноември 1956 година, во резолуциите усвоени на собранијата на македонската младина, одржани во полските градови Вроцлав и Шчеќин, меѓу останатите, биле вклучени и барањата за создавање тесна врска меѓу сите Македонци каде и да се, за правилно изучување на македонскиот литературен јазик, да се разреши прашањето на македонската историја (има ли два литературни јазици и две истории), да се укине Македонскиот оддел при издавачката куќа „Неа Елада“, да се донесат книги од НРМ, да се праќаат децата и учителите во НРМ заради изучување на македонскиот литературен јазик (Наковски, 2008: 159, 165).

Упорните настојувања на македонската емиграција биле и официјално заокружени на Советувањето на просветните работници на македонската и на грчката емиграција, одржано во почетокот на август 1957 година, во полскиот град Бардо-Шлонские, на кое, освен претставници на емиграцијата во Полска, учествувале претставници и на романската, чешката, унгарската и на советската политичка емиграција од Грција. На ова советување, се дискутирало по три точки на дневниот ред - учење на мајчиниот јазик, придонесот во воспитувањето на децата и на младината и како посебна точка, македонскиот јазик и култура (Наковски, 1987: 209). По живата дискусија по прашањето за примена на македонскиот литературен јазик во наставата и во останатите форми на културна активност на македонската емиграција, бил донесен заклучок за употреба единствено на македонскиот литературен јазик, официјално применуван во НРМ, а биле наведени и конкретните мерки околу неговата реализација (Буцкова, 2009: 227).

Заради реализирање на овие заклучоци, во 1957 година, при Министерството за просвета на Полска, била формирана нова Комисија за издавање македонски учебници, во чиј состав влегле и македонските просветни работ-

ници Коле Симитчиев и Пандо Шапкарев. Со нејзиното формирање, таа ги презела и ингеренциите за публикување учебници од Македонскиот оддел, но не и правото, неговите членови да вршат рецензија на учебниците, подготвувани и издавани од оваа Комисија (Буцкова, 1998: 107).

Комисијата ги повлекла од употреба сите учебници подготвени и издадени од Македонскиот оддел и, започнувајќи од учебната 1958/1959 година, во наставата по македонски јазик почнале да се користат новите учебници, напишани на современиот македонски литературен јазик и правопис – *Буквар* и *Прва читанка*, читанки за прво, второ и трето одделение, *Хрестоматија* за седмо и осмо одделение, *Граматиката* од Блаже Конески, издадени во периодот 1958-1966 година, а применувани во сите источноевропски држави и во Советскиот Сојуз (Буцкова, 2009: 244).

Процесот на целосно имплементирање на овие заклучоци, особено во првата учебна година по нивното донесување, се одвивал со видливи потешкотии што биле резултат на „немањето на учебници и на недоволната помош од страна на воспитувачите (македонски воспитувачи во овој дом (во Вроцлав, Полска - КМ) нема)“, на раководствата на детските домови, кои пристигнатите учебници се случувало да ги чуваат во „магациниte“, како и на недоволната едуцираност на дел од македонскиот наставен кадар, кој за „првпат води дидактички занимања и затоа не може методски да го опфати материјалот што е предвиден со програмата“ (Наковски, 2008: 231).

Со постепеното надминување на ваквите проблеми, преку континуирано зголемување на бројот на учебниците и на одржаните курсеви и летни школи за доквалификација на македонските учители во следните неколку години, состојбата во образованието ќе биде видно подобрена, така што веќе во учебната 1962/1963 година, резултатите на децата „од учењето се добри... одлично читаат. Исто така, правилно зборуваат. Правилно акцентираат ... отстранети се старите дијалектни мозаици што владееја пред тоа ... знаеја во читанката да ги најдат сите глаголи“ (Наковски, 2008: 355).

Иако прашањето за примената на официјалниот македонски литературен јазик и граматика во наставата по мајчин јазик било решено, сепак во останатата публицистичка дејност на македонски јазик, што циркулирала во македонските емигрантски кругови, и натаму останале во употреба изменетата македонска азбука и *Граматиката* на Пејков.

Имено, КПГ само формално ги прифатила заклучоците од Советувањето на просветните работници во Полска, во однос на примената на македонскиот литературен јазик во вонучилишните изданија, односно во изданијата на нејзината продолжена рака – Македонскиот оддел на издавачката куќа „Неа Елада“, која и натаму продолжила македонските публикации од едицијата „Политички и литературни изданија“, македонските страници во грчките емигрантски весници и останатите македонски изданија, да ги публикува според правописот и според граматиката на Пејков.

Оваа состојба на дуализам во употребата на македонската азбука, граматика и лексика, ќе биде надмината во 1961 односно 1963 година, кога по упорните негодувања на македонската интелигенција, а на предлог на македонските политички емигранти од Советскиот Сојуз, Македонскиот оддел донел решение за примена на официјалниот литературен македонски јазик и граматика, применувани во НРМ, во сите изданија на македонски јазик во источноевропските земји (Буцкова, 2009: 231).

Сепак, во целина гледано, исполитизираноста на наставниот процес и воопшто, на севкупната примена на македонската азбука, граматика и лексика, во детските домови и во македонските емигрантски кругови во источна Европа, не можела да застане на патот на негувањето и на зајакнувањето на националниот идентитет на македонските деца. Во тоа особен бил придонесот на членовите и воопшто, на активноста на Комисиите на ЕВОП, на Македонскиот оддел и на полското Министерство за просвета, односно на зголемувањето на бројот на часовите по мајчин јазик и на наставните содржини од македонската историја, литература и географија, во периодот по 1957 година (Буцкова, 2007: 232-233, 244), предавани на официјалниот македонски литературен јазик и граматика. Освен тоа, голем придонес во тој поглед имала и останатата литература, страниците од емигрантскиот печат и списанијата на македонски јазик, користени во училишните активности на македонските деца.

Во зајакнувањето на националното чувство, незаменлива улога одиграле и „мајките“ – младите жени и девојки од македонските села, кои заминале заедно со децата и останале да се грижат за нив до крајот на престојувањето во детските домови. Нивната родителска грижа за малите проблеми на детското секојдневие, проткаена со приказните и со песните од родниот крај и со негувањето на изворниот македонски дијалект, биле постојан потсетник на сопственото национално самоспознавање и патоказ во идната потрага на постојана дестинација.

Не била помала ниту улогата на македонските учители, кои од најраната возраст на децата им ја всадувале љубовта кон својот мајчин јазик, кон историските корени и кон националната посебност, и не само преку наставните содржини туку и низ вклученоста во вонучилишните активности. Македонските учители биле тие кои, во најголем дел самоиницијативно, ги активирале своите ученици во културните случувања во детските домови, односно во јавните настапи на кои се пееле македонски борбени и народни песни, се играле народни игри и ора, се изведувале драмски пиеси и рецитали.

Кон овие клучни елементи, треба да се вброи и мошне богатата културна активност на бројната македонска емиграција во источна Европа - средината во која децата ќе се слеат по излегувањето од детските домови, чии бројни и разновидни содржини на национално делување ќе го заокружат процесот на зацврстувањето на македонскиот национален идентитет во туѓа средина и во услови на континуирани политички притисоци.

Извори:

Државен Архив на Република Македонија (ДАРМ), ф. 1.997.

Кирјазовски, Р. (ред.) 1982. *КПГ и македонското национално прашање 1918-1974. Документи*, Скопје: Архив на Македонија.

Наковски, П. (ред.) 2008, *Македонските бегалци во Полска 1948-1975. Документи,* кн. 2, Скопје: ДАРМ, Дирекција на државните архиви – Полска.

Литература:

Baerentzen, L. 1987. „The Paidomazoma“ in the Queens Camps, *Studies in the Greek Civil War 1945–1949*, Copenhagen: Museum Tusculanum Press.

Буцкова, Ф. 1998. *И ние сме деца на мајката земја ...*, Скопје: Втора светска средба на децата бегалци од егејскиот дел на Македонија.

Буцкова, Ф. 2009. *Македонската култура и просвета во Егејска Македонија и во источно-европските земји (1940-1968)*, Скопје: Здружение на децата бегалци од егејскиот дел на Македонија.

Наковски, П. 1987. *Македонски деца во Полска (1948-1968)*, Скопје: Млад борец.

Киселиновски, С. 2007. *Македонскиот јазик во Република Македонија и неговата примена кај Македонците во Полска, Македонско-Полски врски*, Скопје: Институт за национална историја, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков".

Кирјазовски, Р. 1985. *Народноослободителниот Фронт и другите организации на Македонците од Егејска Македонија (1945-1949)*, Скопје: Култура.

Кирјазовски, Р. 1987, *Македонските национални институции во Егејскиот дел на Македонија (1941-1961)*, Скопје: Институт за национална историја.

Кирјазовски, Р. 1989. *Македонската политичка емиграција од егејскиот дел на Македонија во Источна Европа*, Скопје: Култура.

Чепреганов, Т., Пановска, Л. 2005. *Македонците во југословенско-грчките односи 1948-1950*, *Република Македонија 60 години по АСНОМ*, Скопје: МАНУ.

THE MACEDONIAN LANGUAGE, ALPHABET AND TEXTBOOKS IN SCHOOLS (IN CHILDRENS HOMES) FOR CHILDREN EVACUATED FROM GREECE IN EAST EUROPEAN COUNTRIES

Katerina Mirchevska

Summary

Children evacuated from Greece during the Civil War (1946-1949), have been settled in special children's homes, opened for this purpose in the east European countries. Within the organization of life in these institutions, particular attention was given to the educational process, and specially to schooling the native language, greek for Greek and macedonian for the Macedonian children. Realization of the schooling in macedonian language was conducted under the direct influence of the political position of the People's Republic of Macedonia, or Yugoslavia, which, in the years after World War II and after revealing the Cominform Resolution, was found in the middle of the new political split of the European countries into two ideological blocs.

This international position of Yugoslavia and of the PR Macedonia, would have direct reflection in the use of "new" version of macedonian language - macedonian grammar, vocabulary and textbooks in the teaching process in macedonian schools performed in children's homes in eastern Europe. By 1950, teaching the native language was taught in the official literary Macedonian language, grammar and terminology applied in the PR Macedonia, which in the next few years will be replaced with "new" version or the modified alphabet, "new" grammar and new vocabulary, enriched with typical slavic letters and words borrowed from other slavic languages.

This situation would be changed starting from 1958/1959 academic year, when after a wave of discontent and reactions of macedonian emigrants society, teaching process would again be performed on the official macedonian literary language, applied in PR Macedonia.